

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน

ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

Factors Affecting Participation of Ban Tangsai Community

in Mangrove Management in Tambon Lipang,

Amphoe Palian, Changwat Trang

วงศ์ปกรณ์ ธาราสุก^{1*}, อภิญญา รัตนไชย², พรพิมล เชื้อดวงมุข³ และอาแว มะแ่⁴

Wongpagorn Tharasook^{1*}, Apinya Ratanachai², Pornpimon Chuadaungpui³ and Awae Masae⁴

^{1*} นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

³ ดร. คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Abstract

The objectives of this research were to study and compare factors affecting the participation of Ban Tangsai Community in the management of mangroves in Tambon Lipang, Amphoe Palian, Changwat Trang. The sample for the study, drawn according to Krejcie and Morgan's technique and the simple random sampling by drawing sampling technique from a total 233 households, included 144 household chiefs or representatives of households in Moo 7 at Ban Tangsai, Tambon Lipang, Amphoe Palian, Changwat Trang. The data were analyzed using such statistics as percentage, arithmetic means, standard deviations, a t-test and an F-test. The findings of the study reveal that the majority of household chiefs are males, married, 30-48 years old, educated at the primary level and long-time residents of the village. Each household consists of approximately 4 members. Most of the household chiefs are engaged in one or two occupations-mostly rubber farming; they earn an income of 5,001-10,000 Baht a month and are members of 3-4 social groups. They have access to information about mangroves from 1-4 sources. Most of them have been trained in mangrove management; they utilize mangroves through fishing. Overall and by individual aspects, their level of participation in mangrove management is 'high,' with the aspects of thinking and presenting processes having the highest mean scores, following by the aspects of benefit taking, follow-up and assessment, operation and decision making. For factors affecting participation in mangrove management of Ban Tangsai community, it is found that the status and utilization show a 0.05 significant difference, whereas length of residence in the community, number of occupation show a 0.01 significant difference, and age, place of residence and membership of social group show a 0.001 significant difference in the mangrove management.

Keywords: Participation, Ban Tangsai Community, mangroves

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประชากร คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 7 บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง จำนวน 233 ครัวเรือน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ จำนวน 144 ครัวเรือน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยใช้วิธีจับฉลาก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t-test และ F-test ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือนเพศชาย สถานภาพสมรส อายุระหว่าง 30 – 48 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นคนดั้งเดิมที่อยู่ในหมู่บ้าน สมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 4 คน ประกอบอาชีพในครัวเรือน 1-2 อาชีพ อาชีพที่ทำมากที่สุด คือ สวนยางพารา รายได้ของครัวเรือน อยู่ระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คนละ 3 – 4 กลุ่ม ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชายเลน 1 – 4 แหล่ง เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลน มีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ด้วยการจับสัตว์น้ำมาบริโภค การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการคิดและเสนอปัญหา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล การปฏิบัติการ และการตัดสินใจ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย คือ ปัจจัยด้านสถานภาพ และการใช้ประโยชน์ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ขณะที่ด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวนอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนอยู่ที่ระดับ 0.01 ส่วนด้านช่วงอายุ ภูมิลำเนา และการเป็นสมาชิกทางสังคม มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนอยู่ที่ระดับ 0.001

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, ชุมชนบ้านทางสาย, ป่าชายเลน

บทนำ

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรชายฝั่งที่มีความสำคัญและมีคุณค่าของประเทศ เพราะมีการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านพาณิชย์ ด้านการดำรงชีวิต ด้านการรักษาสภาพแวดล้อม และด้านการศึกษา (คลังปัญญาไทย, 2552) แต่ตลอดระยะเวลาการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงอย่างรวดเร็ว จาก 2,299,375 ไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2504 เหลือเพียง 1,047,390 ไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2539 (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2555) สาเหตุเนื่องมาจากการสัมปทานไม้ป่าชายเลนเพื่อการผลิตถ่าน การบุกรุกเพื่อทำนาเกลือ การขยายตัวของเขตเมือง การท่องเที่ยว และการอุตสาหกรรม (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552) การลดลงของป่าชายเลนกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนชายฝั่งที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนหรือติดกับป่าชายเลนเป็นอย่างมาก ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ให้ความสำคัญกับการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552) ที่เปิดโอกาสการเพิ่มความสามารถแก่ท้องถิ่น โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชนมากขึ้น มีการสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552) กระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวหันกลับมาสนใจความสำคัญของป่าชายเลน ร่วมกันดูแล ฟื้นฟู พื้นที่ป่าชายเลนอย่างมีส่วนร่วม จนทำให้ พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็น 1,525,060 ไร่ ในปี พ.ศ. 2552 (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน, 2555)

บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรังเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนมาอย่างเข้มข้น พื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนถูกใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ เช่น การนำไม้ในป่าชายเลนมาผลิตถ่านเพื่อการส่งออก ประกอบอาชีพประมงเพื่อการค้า การปรับพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเชิงพาณิชย์ การใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้ป่าชายเลนของชุมชนอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมอย่างมาก จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนบ้านทางสายหันมาร่วมมือกันเพื่อจัดการป่าชายเลนที่ยังหลงเหลืออยู่ให้คงความอุดมสมบูรณ์ จนรุ่นลูกรุ่นหลานกระทั่งปี พ.ศ. 2551 ได้มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ป่าชายเลนชุมชนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเยาวชนให้ตระหนักในการอนุรักษ์ เห็นความสำคัญของป่าชายเลน และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ป่าชายเลนมีความสมบูรณ์ (การสัมภาษณ์ นายเอ็ม ชันนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2552)

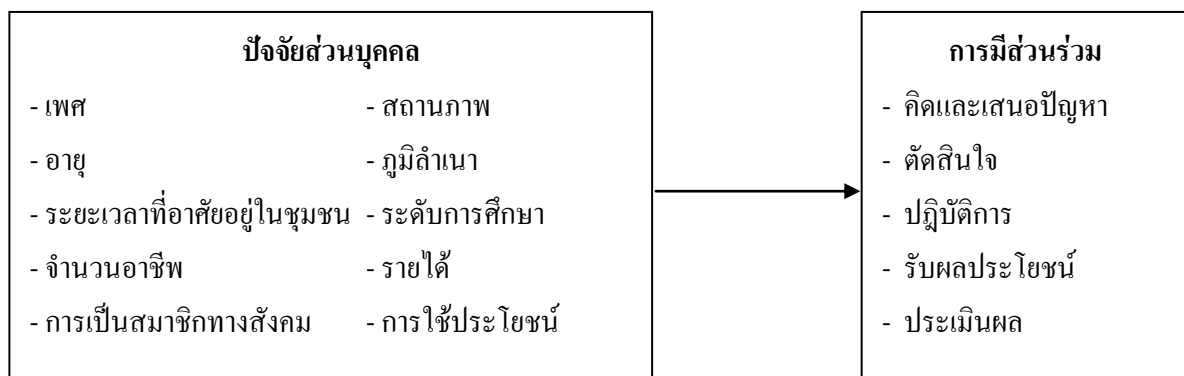
ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยเน้นการศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน และเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่าชายเลนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

กรอบแนวคิด

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปปัจจัยส่วนบุคคลที่อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ด้าน คือ คิดและเสนอปัญหา ตัดสินใจ ปฏิบัติการ รับผลประโยชน์ และประเมินผล ดังนี้ เพศ สถานภาพ อายุ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา จำนวนอาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกทางสังคม การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน (Cohen & Uphoff, 1977; ชูเกียรติ ภัยลี, 2536; ชูลิภรณ์ นิมเจริญ, 2544; ชุษา เสาวภาคย์, 2545; วิไลพร สมบูรณ์ชัย, 2534; วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ, 2533; พนิดา วิมานรัตน์, 2543; ชัยวัฒน์ กาวิวน, 2544; ณัฐพล จันทะแจ้ง, 2548; สถาพร อธิพิงษ์, 2536)

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน คือ การร่วมคิดและเสนอปัญหา การร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล และศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนของพื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านทางสาย ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ใน หมู่ที่ 7 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,087 คน จาก 233 ครัวเรือน แล้วกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อางโน ธีรวิทย์ เอกกุล, 2543) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% เมื่อกำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มเท่ากับ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 144 ครัวเรือน จากนั้นจึงทำการเลือกตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และใช้วิธีจับฉลากแบบไม่ใส่คืน

เครื่องมือในการวิจัย และการรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ประกอบไปด้วย (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ดังนี้ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้รวมของครัวเรือน อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน การดำรงตำแหน่ง และการเป็นสมาชิกทางสังคมแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน และการอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลน (2) การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน มีลักษณะเป็นแบบ rating scale จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 เมื่อปรับปรุงแบบสัมภาษณ์แล้วเสร็จจึงทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในหมู่ที่ 7 ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง และนำมาหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 หลังจากนั้นจึงเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในช่วงเดือนกันยายน - เดือนตุลาคม 2555

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ประกอบด้วย (1) สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic means) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) (2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ค่าสถิติ t-test และ F-test เพื่อทดสอบความแตกต่าง

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ข้อมูลทั่วไป

การศึกษานี้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 144 ครัวเรือน เป็นหัวหน้าครัวเรือน 101 คน เป็นผู้แทนครัวเรือน 43 คน ร้อยละ 70.14 และ 29.86 ตามลำดับ เพศชาย 91 คน ร้อยละ 63.19 เพศหญิง 53 คน ร้อยละ 36.81 ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 65.97 รองลงมา คือ โสด และหย่าร้าง/ม่าย อายุเฉลี่ยประมาณ 38 ปี ร้อยละ 41.67 มีอายุอยู่ในช่วง 30 - 48 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน เฉลี่ยประมาณ 33 ปี โดยช่วงระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมากที่สุด คือ 24 -43 ปี ร้อยละ 42.36 ภูมิลำเนาเป็นคนที่ตั้งเดิมที่อยู่ในหมู่บ้านร้อยละ 79.86 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 55.56 มีเพียงร้อยละ 4.17 ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ครั้งหนึ่งของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีจำนวน

สมาชิกในครัวเรือน 4 - 6 คน มีจำนวนการประกอบอาชีพในครัวเรือน 1-2 อาชีพ มากที่สุดร้อยละ 43.75 ซึ่งอาชีพที่ทำมากที่สุด คือ สวนยางพารา ร้อยละ 77.78 รองลงมาคือ ทำประมงจับสัตว์น้ำ ร้อยละ 30.56 รายได้ของครัวเรือน ร้อยละ 34.72 มีรายได้ระหว่าง 5,001 – 8,000 บาท เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ร้อยละ 64.58 และไม่เป็นสมาชิกร้อยละ 35.42 และสมาชิกกลุ่มทางสังคม คนละ 3 – 4 กลุ่ม ร้อยละ 30.56 ซึ่งกลุ่มที่เป็นสมาชิกมากที่สุด คือ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน รองลงมาคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป้าชายเลนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจาก 1 – 4 แหล่ง ร้อยละ 62.50 โดยแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ คือ โทรทัศน์ ร้อยละ 72.92 รองลงมาคือ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และผู้นำชุมชน ร้อยละ 70.14 67.36 ตามลำดับ เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับป้าชายเลน ร้อยละ 65.97 เรื่องที่ได้รับการอบรม คือ รสทช. (ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทะเลและชายฝั่ง) และการเพาะพันธุ์ไม้ป้าชายเลน ส่วนการใช้ประโยชน์จากป้าชายเลน มีเพียง 5 คน ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป้าชายเลน ร้อยละ 3.47 และผู้ใช้ประโยชน์จากป้าชายเลน มีจำนวนถึง 139 คน ร้อยละ 96.53 มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป้าชายเลน 1 – 2 อย่างมากที่สุดร้อยละ 49.31 โดยใช้เป็นแหล่งจับสัตว์น้ำมาบริโภค ร้อยละ 55.56 รองลงมาคือ เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 52.78 45.83 40.28 ตามลำดับ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทั้งนี้เพราะลักษณะของชุมชนบ้านทางสายเป็นชุมชนชนบทที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้มีบทบาทในการดูแลครอบครัว รวมทั้งการเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน มีสถานภาพสมรส เป็นคนดั้งเดิมในท้องถิ่น จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน การประกอบอาชีพจึงอยู่ในชุมชนเป็นหลัก และมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น การทำประมงพื้นบ้าน การทำสวนยางพารา เป็นต้น แม้ครัวเรือนจะมีรายได้ไม่มากนัก แต่การที่ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะป้าชายเลน จึงสามารถทำให้ครัวเรือนอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง เพราะการใช้ประโยชน์จากป้าชายเลนส่วนใหญ่ คือ การจับสัตว์น้ำ และใช้เป็นแหล่งไม้ใช้สอย อีกทั้งการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และการเข้าอบรมเกี่ยวกับป้าชายเลน เป็นการปลูกฝัง สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนได้เป็นอย่างดี

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนของชุมชนบ้านทางสาย

การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป้าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมใน 5 ด้าน คือการร่วมคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล จากผลการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านทางสายมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมด้านในการรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล การปฏิบัติการ และการตัดสินใจ ไม่สอดคล้องกับ สุรศักดิ์ วรรณบุญญา (2547) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป้าชายเลน ในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษารูปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ป้าชายเลนในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครมีระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ 2.20 โดยมี ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน คือ (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา มีระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ 2.18 (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ มีระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ 2.21 (3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน สนับสนุนการอนุรักษ์และการฟื้นฟูป้าชายเลน มีระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ 2.24

และ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล มีระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ 2.19 และ ดวงพร โปศรีภักกะ (2552) การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรีมีระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เท่ากับ 2.80 โดยมี ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้าน คือ (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา มีระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ 2.89 (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ มีระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ 2.70 (3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน สนับสนุนการอนุรักษ์และการฟื้นฟูป่าชายเลน มีระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ 2.96 และ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล มีระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ 2.87 ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ชุมชนบ้านทางสาย เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีครัวเรือนอาศัยอยู่เพียง 233 ครัวเรือน และเป็นชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนอยู่กันอย่างอ้อยที่ อ้อยอาศัย มีความสนิทสนมรู้จักกันดี มีวัฒนธรรมการดำรงชีพที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่งผลให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่ ประกอบกับชาวบ้านในชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนกันมาก จึงมีความผูกพัน และรู้สึกหวงแหนป่าชายเลน ดังคำกล่าวของ นิพนธ์ เขียววิหาร (อ้างใน ชยุดิ ผลชวนปัญญา, 2543) ว่าการพัฒนาชุมชนต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้าวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จไม่ยาก ขณะที่ เสน่ห์ จามริก (อ้างใน ชยุดิ ผลชวนปัญญา, 2543) กล่าวว่าความหนักแน่นและ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะเป็นรากฐานของชุมชนให้เข้มแข็ง

ตาราง 1 การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลนโดยภาพรวม

การมีส่วนร่วม	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. คิดและเสนอปัญหา	3.80	0.83	มาก
2. การตัดสินใจ	3.63	0.87	มาก
3. การปฏิบัติการ	3.69	0.79	มาก
4. การรับผลประโยชน์	3.78	0.73	มาก
5. การติดตามประเมินผล	3.72	0.80	มาก
รวม	3.73	0.67	มาก

การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายต่อบัจจัยพื้นฐาน

เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ทำการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม 5 ด้าน คือ (1) การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและเสนอปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (5) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลปรากฏดังนี้

เพศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแหล่งการรับรู้ข่าวสาร และการอบรม ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนทั้งในภาพรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับโคเฮน และอันฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสาย เพศชายและหญิงต่างเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การ

ประชุม และการสรุปปัญหาต่างๆของชุมชน โดยทุกคนมีสิทธิในการออกความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับแนวคิด Participation มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆในการดำเนินการพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย (สมถักษณา ไชยเสรีฐ, 2549) ส่วนจำนวนสมาชิกในครัวเรือนสอดคล้องกับ ดวงพร โปสรักขกะ (2552) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลน ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะสมาชิกในครัวเรือนของชุมชนต่างได้รับรู้ และเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการป้าชายเลนในชุมชนอยู่เป็นประจำ โดยเมื่อใครสามารถจะเข้าร่วมได้ก็จะไปร่วมกิจกรรมทำให้สมาชิกในครัวเรือนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนไม่แตกต่างกัน ขณะที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆอยู่เป็นประจำ และมีการทำกิจกรรมในด้านการจัดการป้าชายเลนอยู่เสมอทำให้การรับรู้ข่าวสารไม่ได้ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนของชุมชน สำหรับการอบรมชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่แตกต่างกัน เพราะได้รับความรู้จากผู้เข้าอบรมมาแนะนำให้ความรู้กับชาวบ้านอยู่เป็นประจำ เช่น เสียงตามสาย ผู้นำชุมชน จึงทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้ไม่แตกต่างกัน

สถานภาพ พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพโสด สมรส หย่าร้าง/หม้าย มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลน ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะเห็นได้ว่า ด้านการปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่โดยใช้วิธี LSD ผลปรากฏว่า ด้านการปฏิบัติการ และด้านการรับผลประโยชน์ ผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่สถานภาพโสด และสมรส ขณะที่ด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนน้อยกว่าผู้ที่สถานภาพโสด ทั้งนี้จากการสังเกตผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย ต้องทำงานเลี้ยงตัวเอง อยู่บ้านคนเดียวถึงร้อยละ 71.43 จึงไม่มีเวลามากพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ ประกอบกับในด้านการประเมินผลผู้ที่มีสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย ร้อยละ 78.57 ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราหรือไม่ได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากป้าชายเลนโดยตรง จึงทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลน้อยกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด

ช่วงอายุ พบว่า ผู้ที่มีช่วงอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11 – 29 ปี มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลน ด้านการคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การติดตามประเมินผล และในภาพรวมมากกว่าผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 30-48 ปี ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11-29 ปี มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนด้านการคิดและเสนอปัญหา การปฏิบัติการ และในภาพรวมมากกว่าผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 49-67 ปี ส่วนผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 49-67 ปี มีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนด้านการคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การติดตามประเมินผล และในภาพรวม มากกว่า 30 – 48 ปี ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 11-29 ปี ได้รับการปลูกฝังจากหน่วยงานและแกนนำของชุมชนในการจัดกิจกรรม เช่น การปลูกป้าชายเลน การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป้าชายเลนทำให้เห็นถึงความสำคัญของป้าชายเลน ขณะที่ผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 49-67 ปี มีความผูกพันกับป้าชายเลนจากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป้าชายเลน และได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของป้าชายเลนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนปัญหาต่างๆ ทำให้

เกิดจิตสำนึกในการวางแผนป่าชายเลนและเป็นกลุ่มแกนนำที่ริเริ่มให้เกิดการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างเป็นทางการ จึงมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีช่วงอายุ 30-48 ปี สอดคล้องกับวลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล พบว่า ความแตกต่างในเรื่องอายุก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 4-23 ปี มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และในภาพรวมมากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 24-43 ปี ขณะที่ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 44-63 ปี มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และในภาพรวม มากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชน 24-43 ปี สอดคล้องกับ วิไลพร สมบูรณ์ชัย (2534) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง พบว่า ระยะเวลาที่อยู่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นแตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างกันในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ผู้ที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนช่วง 4-23 ปี ส่วนใหญ่มีช่วงอายุอยู่ในวัยกำลังเรียนหรือวัยรุ่นที่ชุมชนพยายามปลูกฝังเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชายเลน และการรักษาป่าชายเลนอยู่เป็นประจำ ส่วนผู้ที่เข้ามาภายหลังมักเข้ามาทำงานในชุมชน จะต้องสร้างความไว้วางใจให้กับชุมชน การเข้ามาพูดคุย พบปะกับผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้มีความเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนได้

ภูมิลำเนา พบว่า ในภาพรวมผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาจากที่อื่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณารายด้านจะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล มากกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาจากที่อื่น จากการสังเกตชุมชน จะเห็นได้ว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมานานจะมีความผูกพันกับป่าชายเลนจากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน และได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อป่าชายเลนในชุมชนได้รับการดูแลให้ดีขึ้น และคนในชุมชนได้รับผลประโยชน์จากป่าชายเลนอย่างชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรม ทำให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในการวางแผนป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่นอกชุมชน

ระดับการศึกษา พบว่า ในภาพรวมผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้าน จะเห็นได้ว่า ด้านการติดตามประเมินผล ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี เนื่องจากผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาจะประกอบอาชีพอยู่ภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ จากระดับความรู้ที่มีจึงไม่ได้ออกไปทำงานนอกชุมชน และประกอบอาชีพประมงเป็นส่วนมาก จึงได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนได้มากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆที่ดีกว่า ที่ทำงานนอกหมู่บ้านหรือประกอบอาชีพที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน สอดคล้องกับ พนิดา วิมานรัตน์ (2543) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงบอระเพ็ด

จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงบอระเพ็ดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

อาชีพ พบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะเห็นได้ว่า ด้านการคิดและเสนอปัญหา ด้านการปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล ครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกัน โดยครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพ 3 อาชีพขึ้นไป มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และในภาพรวม มากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนอาชีพ 1 อาชีพ และ 2 อาชีพ ขณะที่ครัวเรือนที่มีอาชีพ 1 อาชีพ มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา มากกว่าครัวเรือนที่มีอาชีพ 2 อาชีพ สอดคล้องกับ ชูษา เสาวภาคย์ (2545) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายหาดกรณีศึกษา หาดปากเมง อำเภอเสเกา จังหวัดตรัง พบว่า อาชีพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมหาดป่าเมง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้เนื่องจากครัวเรือนที่ประกอบอาชีพ 3 อาชีพขึ้นไป ส่วนใหญ่สมาชิกในครัวเรือนจะประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจึงทำให้สามารถ พบเห็นการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลน เช่น การบุกรุก การทำลาย ได้ดีกว่าอาชีพอื่นๆ อีกทั้งเป็นกลุ่มที่ได้สัมผัสกับป่าชายเลนและทรัพยากรโดยตรง ขณะที่ครัวเรือนประกอบอาชีพ 1 อาชีพ และ 2 อาชีพ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร ค้าขาย รับจ้าง เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้จะได้รับทราบข้อมูลจากเพื่อนบ้านที่ประกอบอาชีพประมง และผู้นำชุมชนเป็นหลัก สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ กาวิวน (2544) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้า กรณีศึกษา ป่าสงวนแห่งชาติแม่ลาน – แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ กล่าวว่า เนื่องจากในแต่ละสาขาอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ และเวลาในการปฏิบัติงาน ทำให้ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมควบคุมไฟฟ้าได้เหมือนกันทุกสาขาอาชีพ ดังนั้นจึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

รายได้ พบว่า ครัวเรือนที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จะเห็นได้ว่า การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ครัวเรือน ที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกัน โดยครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ในช่วง 8,001 – 10,000 บาท มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล น้อยกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท, 5,001 – 8,000 บาท, 10,001 – 14,000 บาท, 14,001 – 17,000 บาท และ 17,000 ขึ้นไป ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ 17,000 ขึ้นไป มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท และ 8,001 – 10,000 บาท ทั้งนี้เนื่องจากครัวเรือนมีรายได้ 8,001-10,000 บาท จะประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน เช่น ค้าขาย รับราชการ ขณะที่ครัวเรือนมีรายได้ 17,000 บาทขึ้นไป ในครัวเรือนจะประกอบอาชีพ มากกว่า 1 อาชีพ และมีอาชีพที่รับผลประโยชน์จากป่าชายเลน เช่น ประมง เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรืออาชีพที่สามารถมีเวลามาร่วมกิจกรรมได้ เช่น ทำสวนยางพารา ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ญัฐพล จันทะแจ้ง (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนใน การจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ป่าชุมชนบ้านแม่สาด ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มรายได้มากกว่า 5,001-10,000 บาท มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากกว่ากลุ่มรายได้อื่นๆ

การเป็นสมาชิกทางสังคม พบว่า ผู้เป็นสมาชิกทางสังคมต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา และการตัดสินใจ มากกว่า 1-2 กลุ่ม และ 3-4 กลุ่ม ขณะที่ด้านการปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ และในภาพรวม ผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกทางสังคมมีส่วนร่วมมากกว่า ผู้ที่เป็นสมาชิก 1-2 กลุ่ม สำหรับผู้ที่เป็นสมาชิกทางสังคม 1-2 กลุ่ม มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติการ และในภาพรวม น้อยกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม 3-4 กลุ่ม ขณะที่ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 5 กลุ่มขึ้นไป มีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหา มากกว่า 1-2 กลุ่ม และ 3-4 กลุ่ม ขณะเดียวกันในด้านการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และในภาพรวม ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 5 กลุ่มขึ้นไปมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นสมาชิกกลุ่ม 1-2 กลุ่ม และ 3-4 กลุ่ม จากการสังเกต พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 เป็นสมาชิกทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน กลุ่มที่ 2 เป็นสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลน กลุ่มที่ 3 ไม่เป็นสมาชิกใดๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนแตกต่างกัน กอรปกับการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกทางสังคมมากแสดงถึงความเอาใจใส่ในการทำงานให้กับชุมชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มแกนนำของชุมชน สำหรับผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกจะพร้อมเข้าร่วมในกิจกรรมเมื่อมีการร้องขอหรือมีการจัดกิจกรรมขึ้น เกิดจากความเต็มใจ ความมีน้ำใจของชุมชน การให้ความร่วมมือกับผู้นำ หรือแกนนำของชุมชน สอดคล้องกับ ชุติภรณ์ ฉิมเจริญ (2544) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การประชุมวางแผนดำเนินการ การปฏิบัติตามแผน และการติดตามและประเมินผลพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

จำนวนการใช้ประโยชน์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนตั้งแต่ 5 อย่างขึ้นไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่า ผู้ที่ไม่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ขณะที่ผู้ที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 1-2 อย่าง มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน สำหรับด้านการคิดและเสนอปัญหา ผู้ที่ไม่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหาน้อยกว่า ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 1-2 อย่าง และ 5 อย่างขึ้นไป ขณะที่ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 1-2 อย่างมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอปัญหามากกว่าผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 3-4 อย่าง การตัดสินใจ ผู้ที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 1-2 อย่าง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่า ผู้ที่มีจำนวนการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 3-4 อย่าง ขณะที่ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 5 อย่างขึ้นไป มีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากกว่าผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน 3-4 อย่าง จากข้อสังเกต ผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนยิ่งมีการใช้ประโยชน์มากจะมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนน้อย หรือไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน สอดคล้องกับ สถาพร อิทธิพงษ์ (2536) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า ผู้ที่เคยใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะมีระดับการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนที่ได้จากผลการศึกษา มีดังนี้

1. ผู้ที่มีอายุในช่วง 11 -29 ปี มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มอายุดังกล่าว เพราะเป็นช่วงวัยที่พร้อมเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนด้วยการปลูกฝังหรือส่งเสริมให้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชายเลน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการดูแลป่าชายเลนในระยะยาว ส่วนผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 49 – 67 ปี ช่วงอายุนี้มีประสบการณ์ และได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนมาโดยตลอด จะเป็นผู้ตอบปัญหา สาเหตุของปัญหาได้ดีกว่าผู้ที่มีช่วงอายุน้อย ดังนั้นผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 49 – 67 ปี จึงถือเป็นผู้อาวุโสที่ชุมชนยอมรับนับถือ การมาเป็นแกนนำ ให้คำปรึกษา และเป็นกำลังความคิดทำให้สามารถโน้มน้าวชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมได้

2. ผู้ที่มีสถานภาพโสดมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากที่สุด ดังนั้นควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีสถานภาพโสดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ขั้นตอนมากขึ้น เพราะสามารถตัดสินใจในการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้อิสระกว่าผู้ที่มีสถานภาพสมรส หรือหย่าร้างมา

3. ผู้ที่มีระยะเวลาอยู่ในชุมชน 4-23 ปีมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนมากกว่าผู้ที่อยู่ในชุมชน 24-43 ปี และ 44-63 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่กำลังศึกษา และอยู่ในกลุ่มวัยรุ่น ดังนั้นชุมชนควรส่งเสริมให้เด็กที่กำลังศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านการเสนอความคิด และร่วมปฏิบัติมากขึ้น แม้จะมีระยะเวลาอยู่ในชุมชนน้อยก็ตาม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนมากขึ้น

4. การเป็นสมาชิกทางสังคม ไม่ได้ทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนเพิ่มขึ้น แต่การมีส่วนร่วมจะต้องเกิดขึ้นมาจากจิตสำนึกภายในตัวบุคคล ดังนั้นควรจัดกิจกรรมส่งเสริม สร้างจิตสำนึก ให้คนในชุมชนได้รู้ถึงความสำคัญของป่าชายเลน และผลเสียจากป่าชายเลนถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง

5. ระดับการมีส่วนร่วมด้านการคิดและเสนอปัญหามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ การรับผลประโยชน์ ดังนั้น การเริ่มต้นการมีส่วนร่วมที่สำคัญคือ ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด และเสนอปัญหามากขึ้น เพราะสะท้อนถึงความสนใจและใส่ใจของคนในชุมชนต่อทรัพยากรส่วนรวมโดยเฉพาะป่าชายเลน อีกทั้งควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เพราะกลุ่มคนที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนจะมีความผูกพันรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม และป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ได้ง่ายกว่าผู้ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2552. แผนยุทธศาสตร์การจัดการป่าชายเลนประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

คลังปัญญาไทย. 2547. ประโยชน์ของป่าชายเลน. (online) <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php/>,

10 กันยายน 2552.

- ชยุติ ผลชวนปัญญา. 2543. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแนววัฒนธรรมชุมชน : กรณีศึกษา บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. ค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชวลีภรณ์ นิมเจริญ. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชญา เสาวภาคย์. 2445. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายหาดกรณีศึกษาหาด ปากเมง อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชฎเกียรติ ภัยลี. 2536. การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปราม อาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและ มวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนา ชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ กาวิวน. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟฟ้า กรณีศึกษา ป่าสงวนแห่งชาติ แม่ลาน-แม่กาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณัฐพล จันทะแจ้ง. 2548. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาป่าชุมชน บ้านแม่สาด ตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา บัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดวงพร โปสรักกะ 2552. การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน สำนักงานบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ธีรวิภา เอกะกุล. 2543. ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- พนิดา วิมานรัตน์. 2543. การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วัลย์ภรณ์ ดาวสุวรรณ. 2533. การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บึงขุนทะเล. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิไลพร สมบูรณ์ชัย. 2534. การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สถาพร อิทธิพงษ์. 2536. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอนาทมและกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมลักษณ์ ไชยเสริฐ. 2549. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการ
บริหารงานตำรวจสถานีตำรวจนครบาล. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการ
บริหารงานยุติธรรมและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สุรศักดิ์ วรรณบุญญา. 2547. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ใน
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, การบริหารทรัพยากรป่าไม้,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน. 2555. สถานการณ์การบุกรุกป่าชายเลนของประเทศไทย กรุงเทพฯ:
เอกสารวิชาการฉบับที่ 3/2555 สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนกรมทรัพยากรทางทะเลและ
ชายฝั่ง.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. 1977. Rural Development Participation: Concepts and Measure for
Project Design, Implementation and Evaluation. Rural Development Monograph no. 2. Ithaca : Rural
Development Committee Center for International Studies, Cornell University.